

Polarizacija zaposlovanja in kakovost delovnih mest med krizo: Evropski center za spremljanje delovnih mest 2013

Povzetek

Uvod

V zlati dobi ustvarjanja delovnih mest, preden je leta 2008 nastopila močna recesija, je bilo na evropskem trgu dela ustvarjenih skoraj 30 milijonov novih delovnih mest. Pozneje je bilo na trgih ukinjenih pet milijonov delovnih mest in brezposelnost, ki se je spet strmo povečala, je na najvišji ravni od poznih 90. let prejšnjega stoletja. V drugem letnem poročilu Evropskega centra za spremljanje delovnih mest so podrobno obravnavani zadnji premiki na področju zaposlovanja na ravni držav članic in evropski ravni. Analiza zajema tri obdobja:

- povečevanje zaposlovanja pred recesijo (1995–2007);
- močno recesijo (2008–2010);
- neuspešno okrevanje (2011–2012).

S pristopom „na podlagi delovnega mesta“ so opisani kvantitativni (koliko delovnih mest je bilo ustvarjenih ali ukinjenih) in kvalitativni (kakšna so bila ta delovna mesta) premiki na področju zaposlovanja.

Ozadje politike

Evropa 2020, strategija EU za pametno, trajnostno in vključujočo rast, vključuje zavezo za spodbujanje visoke stopnje zaposlenosti in produktivnosti. To pomeni vnovično usmeritev na cilje iz nekdanjega programa lizbonske strategije – „nova in boljša delovna mesta“. Če hočemo rešiti vprašanje vse daljših vrst brezposelnih, katerih dolžina v nekaterih državah članicah že ogroža socialni mir in trajnostno gospodarsko rast, potrebujemo nova delovna mesta. Pa ne samo to. Če želi Evropa spet povečati življenjski standard svojih državljanov v vse večjem in povezanem svetovnem gospodarstvu,

potrebuje tudi boljša in bolj produktivna delovna mesta.

V sporočilu Evropske komisije iz leta 2012 „K okrevanju s številnimi novimi delovnimi mesti“ so opredeljeni nekateri sektorji, v katerih naj bi bila rast zaposlovanja najbolj verjetna (zdravstvene storitve, informacijske in komunikacijske tehnologije, osebne in gospodinjne storitve), in kategorija „zelenih delovnih mest“, ki je sicer obetavna, a jo je težko zajeti v opredelitve. Pristop na podlagi delovnih mest, na katerem temelji to poročilo, zagotavlja zadnje podatke o stopnjah zaposlenosti ter kakovosti delovnih mest v rastočih in tudi v upadajočih sektorjih in poklicih.

Pri tem pristopu se delovno mesto označi kot posamezen poklic v posameznem sektorju z uporabo standardnih mednarodnih klasifikacij (ISCO za poklice in NACE za sektorje), nato pa se opišejo spremembe zaposlenosti v vsaki državi članici in v celotni EU. Razvrščanje delovnih mest na podlagi višine plače, stopnje dosežene izobrazbe ali širšega večdimenzionalnega indeksa kakovosti delovnega mesta v analizo vnaša dodaten kvalitativni element.

Pristop na podlagi delovnih mest je v 90. letih prejšnjega stoletja v ZDA prvič uporabil Nobelov nagradenec Joseph Stiglitz, pozneje pa sta ga izpopolnila Erik Olin Wright in Rachel Dwyer. Konkretno vprašanje, obravnavano v tem zgodnjem ameriškem delu – ali se rast delovnih mest dosega na račun njihove kakovosti? –, je bilo pozneje natančneje razdelano. Pristop na podlagi delovnih mest se je uporabljal zlasti za presojanje, koliko se v razvitih gospodarstvih polarizirajo strukture zaposlenosti, ali povzročajo „krčenje“ ali „izginjanje“ srednje plačanih delovnih mest, ali pa dvig na višjo raven (rast delovnih

mest, ki zahtevajo visoko usposobljenost in so dobro plačana) v skladu z napovedmi o „spretnostih, povezanih s tehničnimi spremembami“.

Ključne ugotovitve

- Ukinjanje delovnih mest v Evropi med recesijo je povzročilo polarizacijo na področju strukture plač. V srednje plačanih poklicih v proizvodnji in gradbeništvu je bilo ukinjenih veliko delovnih mest. Čeprav je polarizacija obstajala tudi v predhodnem obdobju (1995–2007), ni bila tako izrazita, poleg tega je bila omiljena s precej obsežnejšim strukturnim dvigom na višjo raven.
- Kriza ni samo okrepila polarizacije v večini držav, precej se je tudi zmanjšala stopnja raznolikosti posameznih vrst strukturnih sprememb v Evropi. Medtem ko so se v obdobju širjenja z evropskimi institucionalnimi družinami povezovali različni vzorci (polarizacija v celinski Evropi, dviganje na višjo raven v severnih državah in širjenje srednje plačanih delovnih mestih na jugu), se je med krizo večina držav članic srečala s takšno ali drugačno obliko polarizacije.
- V letih 2011–2012 spremembe zaposlovanja niso prinašale tako veliko polarizacije, saj je bila na bolje plačanih delovnih mestih rast večja, upadanje na srednje plačanih delovnih mestih ni bilo tako izrazito, na slabo plačanih delovnih mestih pa je bilo sorazmerno močnejše. Vzorci zaposlovanja so vključevali še bolj izrazito dviganje na višjo raven v državah z bolj odpornim trgom dela, v državah s trajnejšim upadanjem zaposlovanja pa so se še naprej polarizirali.
- Proces polarizacije delovnih mest je bil večinoma omejen na strukturo plač, celo med recesijo. Pri klasifikaciji delovnih mest glede na povprečno stopnjo dosežene izobrazbe ali attribute nedenarne kakovosti delovnega mesta se vse od leta 1995 skoraj po vseh državah EU povečuje strukturno dviganje na višjo raven. Vzrok za to je dejstvo, da se delovna mesta, zaradi katerih upadajo kvintili srednje plačanih delovnih mest, uvrščajo nižje, če jih merimo s povprečno stopnjo dosežene izobrazbe ali nedenarne kakovosti delovnega mesta, kot če jih merimo na podlagi plače (delovna mesta v proizvodnji in gradbeništvu, na katerih prevladujejo moški).
- Bolje plačana delovna mesta so bila med krizo precej bolj odporna, njihovo število pa se je še naprej povečevalo (čeprav zanemarljivo) tudi v najhujših obdobjih močne recesije. V prvih dveh letih recesije se je širjenje bolje plačanih delovnih mest večinoma ohranjalo na področju storitev s poudarkom na znanju v javnem sektorju (predvsem zdravstvo in izobraževanje). Med letoma 2011 in 2012 se je pozornost preusmerila na storitve s poudarkom na znanju v zasebnem sektorju, kjer je bilo v tem obdobju v EU dodanih več kot 400 000 novih delovnih mest v zgornjem kvintilu plač.
- Med recesijo se je okrepilo zmanjševanje zaostanka žensk na trgu dela, in sicer glede števila zaposlitev in tudi glede dostopa do višjih plasti zaposlitvene strukture. Zaposlitveni delež žensk se je povečal, zlasti na „srednje plačanih“ in „dobrih“ delovnih mestih (v višjih kvintilih). Delno je to mogoče pripisati dejstvu, da so ženske premočno zastopane v nekaterih rastočih sektorjih, kot je zdravstvo, in premalo zastopane v nekaterih upadajočih sektorjih, kot je gradbeništvo. Je pa to tudi odraz višjih stopenj izobrazbe, ki jih dosegajo ženske v času, ko so kvalifikacije vse bolj pomemben pogoj za dostop do bolj kakovostnih delovnih mest.

Dodatne informacije

Poročilo *Employment polarisation and job quality in the crisis: European Jobs Monitor 2013* (Polarizacija zaposlovanja in kakovost delovnih mest med krizo: Evropski center za spremljanje delovnih mest 2013), je na voljo na spletnem naslovu:
<http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1304.htm>.

Za dodatne informacije se obrnite na Johna Hurleyja, vodjo raziskav, na naslovu
joh@eurofound.europa.eu.